

Stjepan Mesić

RIJEČ PREDSEDNIKA REPUBLIKE HRVATSKE

Poštovani gospođe i gospodo, kolegice i kolege,

Dopustite mi prije svega zahvaliti Vam na pozivu da sudjelujem na ovom skupu i na prilici da na njegovu otvorenju mogu podijeliti s Vama nekoliko misli.

Tema koju ste odabrali – *Hrvatski nacionalni identitet u globalizirajućem svijetu* – aktualna je, važna i znakovita. Nema sumnje da oblikovanje i očuvanje nacionalnog identiteta ima sve veću važnost u uvjetima globalizirajućeg svijeta. To je izraz potrebe da se imamo čime legitimirati u svijetu koji se sve više povezuje i međusobno upoznaje svoje različitosti; da budemo »netko«, a ne »nitko«. Na prvi pogled to se čini sasvim lako, jer svi osjećamo da imamo nešto svoje, nešto naše, nešto što nas razlikuje od drugih nacija. No iz iskustva znamo da bismo svi dali prilično različite odgovore kada bi nas netko upitao nabrojiti desetak elemenata našega nacionalnog identiteta. Vjerojatna znatna različitost odgovora posljedica je i toga što hrvatski narod gotovo da i nije imao priliku u miru i razborito raspraviti o tome što je njegov nacionalni identitet: koji su njegovi elementi identiteta nacionalni, a koji su državnog, društvenog ili općevjekaškog obilježja. Jednako tako, koji elementi identiteta drugih naroda, s kojima smo bili ili jesmo u doticaju, među kojima su i naše nacionalne manjine, čine sastavni dio našeg identiteta? Sve ovo znači da postoji potreba dubinske analize sadržaja hrvatskoga nacionalnog identiteta u globalizirajućem svijetu.

Identitet prije svega možemo gledati kao nešto pozitivno, kao ono što nas afirmativno razlikuje od drugih. Imajući to u vidu, nacionalni

identitet općenito možemo prepoznavati uočavajući one identifikacijske elemente koji kroz opće iskustvo narodnog života s vremenom postaju zajednički pozitivni sadržaj sjećanja većine pripadnika neke nacije, dajući joj osjećaj da ima svoj poseban povijesni smisao i mjesto među narodima. Sadržaj toga iskustva i smisla oblikuje se kroz više sastavnica: političku, geografsku, povijesnu, kulturnu, civilizacijsku i religijsku – koje se nalaze i šire u stanovitim koncentričnim krugovima.

Dopustite mi ovdje izdvojiti tri takva kruga. Prvi krug čine one pozitivne točke po kojima se identificiramo kao zemlja europskoga kulturnocivilizacijskoga kruga. Taj identitet možemo nazvati i europskim, jer izrasta iz baštine grčke filozofijske misli i demokratske prakse, iz rimske državne politike i pravne misli te iz judeo-kršćanske duhovne tradicije i kršćanskoga shvaćanja osobe. To je na svoj način legitimacija europejstva kojemu pripadamo i koje čini dio našega nacionalnog identiteta. Drugi, nešto uži krug našega identiteta čini sklop identifikacijskih elemenata vezanih za činjenicu da smo pomorska i kontinentalna zemlja, da pripadamo srednjoeuropskom i sredozemnom kulturnom krugu naroda, ali da smo vezani i za balkanski prostor, sa svim njegovim posebnostima i suprotnostima. Prisiljeni biti na crti raznih sukoba, bili smo i subjekt susreta i prožimanja. U perspektivi, nadam se, skorog ulaska Hrvatske u Europsku uniju i očekivanog daljnjeg proširenja Unije na sve države ovoga dijela Europe, naše povijesno iskustvo je i za nas i za Europu od velike važnosti. Treći, najbliži nam krug naše emancipacije čine točke na kojima gradimo sami svoj unutarnji identitet. Taj je krug svakako ispunjen najvećim brojem elemenata – od općenacionalnih do zavičajnih – prije svega onih koji nas razlikuju od susjednih naroda, ali koji nas na poseban način s njima i povezuju. To je ono što čini unutarnju jezgru našega identiteta. Tu bih mogao nabrojati našu srednjovjekovnu osobitost uporabe triju pisama, raznolikost dijalekata, folklornih tradicija, društvenih običaja, socijalnih odnosa, prirodnih ljepota, zatim pojedine osobe iz kulturne, religijske i političke povijesti itd. Važno je uočiti tu slojevitost krugova u oblikovanju identiteta jer nam ona omogućuje ispravnu identifikaciju, što je pretpostavka kodificiranja, odnosno standardizacije hrvatskih identitetskih vrijednosti u globalizirajućem svijetu.

S obzirom na naše nastojanje da što prije uđemo u Europsku uniju, tema je današnjega skupa povezana i s pitanjem koliko je europejstvo ugrađeno u naš nacionalni identitet, a koliko hrvatski identitet u europski identitet, i što on uopće jest? Nakon bolnih iskustava europskih naroda uzrokovanih imperijalnim politikama koje su polazile od pokušaja nametanja vlastita nacionalnog identiteta drugima, Europa traži nove putove afirmacije identiteta svojih nacija. Jedan od putova je jačanje svijesti o pripadnosti europskih nacija zajedničkoj europskoj kulturi i civilizaciji. To pogoduje stanovitoj europeizaciji nacionalnih identiteta.

No pred sve nas postavlja se pitanje što je zajednička baština europskog identiteta? Čime se to Europa identificira pred ostalim svijetom, odnosno po čemu je naš nacionalni identitet ujedno europski identitet? Je li to pravna stečevina Europske unije? Jesu li to ljudska prava i demokracija? Je li to kršćanstvo? Je li to nacionalna država? Je li to teritorijalna određenost?

Svakako, ništa od toga isključivo, ali sve to zajedno i još mnogo toga pripada europskom identitetu. Pa iako nemamo definitivno određen popis sastavnica europskog identiteta, ipak svi znamo da on postoji i ugrađujemo ga kao sastavni dio nacionalnih identiteta. Odgovor o izvoru takva osjećaja možda možemo naći u tome što kod europskih nacija postoji svijest o zajedničkoj duhovnoj i materijalnoj baštini, a još više o međusobnoj upućenosti jednih na druge. Taj je identitet na svoj način potenciran spoznajom o posebnosti velikih identiteta Sjedinjenih Država, Rusije, Indije, Kine, Japana, pa i Latinske Amerike. To uvjetuje da su nacionalni identiteti europskih naroda danas bitno određeni zadaćom da svaki od njih na svoj način, osim vlastitih, u globalizirajućem svijetu reprezentira i europske vrijednosti. Riječ je o djelomice instinktivnom, djelomice svjesnom, a svakako duboko zasađenom uvjerenju da je Europa stvar odgovornosti i prava svih koji je osjećaju svojim životnim prostorom.

Političke, monetarne, gospodarske, kulturne i druge veze, sporazumi i organizacije samo su simbol i metoda iskaza našeg uvjerenja da smo dužni stvarati Europu kao zajednički prostor života ljudi i naroda u miru, solidarnosti i međusobnoj ravnopravnosti te da imamo volju da to provedemo.

Drago mi je što Hrvatska tome cilju odlučno pridonosi. Ona tom velikom zajedničkom nastojanju ima što dodati. Smatram da imamo veliko bogatstvo identitetskog sadržaja. U njegovu utvrđivanju možemo poći od onoga što se svima ili većini čini neprijepornim kao naš ulog u svjetskoj baštini: npr. kravata i penkala, Meštrović i Milka Trnina, Bošković i Tesla, Prelog i Ružička, Dubrovnik i Vukovar. Ti elementi, kao i naša višestoljetna borba za slobodu, parlamentarna tradicija, kultura, graditeljstvo, znanost, običaji i druge posebnosti, ali i suvremeni dosezi na raznim područjima, daju nam velik broj elemenata za okvirnu standardizaciju našeg identiteta, koja će dakako tražiti stalnu dogradnju.

Naravno, pojavit će se i prijeporna pitanja, primjerice mogu li antifašizam i Domovinski rat biti elementi hrvatskoga nacionalnog identiteta u globalizirajućem društvu? Uvjeren sam da mogu ako se promatraju u povijesno-psihološkom kontekstu trajnog nastojanja za postizanjem slobode i demokracije. Razloge tomu vidim prije svega u činjenici što hrvatski narod, iako brojčano malen, ima višestoljetnu tradiciju otpora okupacijama, ne samo u odnosu na vanjske faktore okupacije, već i s obzirom na unutarnje faktore kolaboracije.

Jednako tako, hrvatski narod većinski i trajno ne podnosi totalitarnu svijest. O tome svjedoči i politička borba hrvatskoga naroda u sklopu bivše jugoslavenske državne zajednice radi demokratizacije i nacionalne emancipacije nasuprot unitarističkim tendencijama, osobito tijekom Hrvatskoga proljeća, koje zato s pravom već ima status važnog elementa našega identiteta.

Domovinski rat proizlazi iz tih tradicija, i bez sumnje se nadograđuje na spomenute i druge slične elemente identiteta.

Svakako, otvaraju se brojna pitanja i dobro je da se otvaraju, jer Hrvatska, hrvatsko društvo i hrvatski narod moraju izgrađivati jasnu svijest o sebi: tko smo, što nas čini takvima kakvi jesmo i zašto je dobro da smo posebni, da imamo svoj identitet?

Nadam se da će ovaj skup svojim referatima i raspravama pridonijeti senzibiliziranju hrvatske javnosti za to važno pitanje, jer o odgovoru na njega uvelike ovisi ne samo naša afirmacija u globalizirajućem svijetu, nego i naš opstanak.